

УДК 330.322

Геращенко С.О.
кандидат економічних наук, доцент кафедри
економічної теорії та міжнародних економічних відносин
Національного гірничого університету

Колотило М.Б.
студентка
Національного гірничого університету

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

CAPITAL INVESTMENT IN UKRAINE AS THE BASIS OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN MODERN CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто різні аспекти інвестування в основний капітал в Україні. Виявлено основні проблеми, які впливають на обсяги залучення капітальних інвестицій та інвестиційний клімат. Визначено основні шляхи використання капітальних інвестицій та пріоритетні напрями підвищення інвестиційної привабливості. Розроблено практичні рекомендації щодо управління інвестиційною системою в країні.

Ключові слова: капітальні інвестиції, інвестиції в основний капітал, основні фонди, інвестиційний клімат, інвестиційна політика.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены различные аспекты инвестирования в основной капитал в Украине. Выявлены основные проблемы, которые влияют на объемы привлечения капитальных инвестиций и инвестиционный климат. Определены основные пути использования капитальных инвестиций и приоритетные направления повышения инвестиционной привлекательности. Разработаны практические рекомендации по управлению инвестиционной системой в стране.

Ключевые слова: капитальные инвестиции, инвестиции в основной капитал, основные фонды, инвестиционный климат, инвестиционная политика.

ANNOTATION

The various aspects of investing in fixed assets in Ukraine were analyzed. The main problems that affect the volume of attraction of capital investments and the investment climate were revealed. The main ways of using capital investments and priority directions of increasing investment attractiveness were determined. Practical recommendations on how to manage an investment system in the country were developed.

Keywords: capital investments, fixed capital investments, fixed assets, investment climate, investment policy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку стало економічне зростання в Україні неможливе без системної модернізації та структурної перебудови економіки. Важливу роль у цьому процесі відіграють капітальні інвестиції, адже саме вони визначають розвиток матеріально-технічної бази підприємств і держави загалом, відповідають за збільшення виробничих потужностей та прискорення темпів науково-технічного прогресу. Сьогодні основні фонди в Україні мають високий ступінь морального та фізичного зносу (згідно з оцінками окремих вчених, ступінь зносу ОФ подекуди сягає 70–80%), що значно гальмує ефективність роботи підприємств та економічний розвиток загалом. Також існує низка проблем

у сфері залучення капітальних інвестицій, що потребують невідкладного вирішення та створюють ризики для подальшого економічного зростання країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залучення капітальних інвестицій та модернізація економіки – це одні з найважливіших аспектів розвитку економіки України. Саме тому питаннями дослідження різних аспектів інвестування займалися багато українських науковців, зокрема Т.В. Понедільчук [1], Я.А. Жаліло [2], К.В. Паливода [3], С.І. Абрамов [4], О.Ю. Липова [5], Т.Г. Затонацька [6], К.С. Малько [7], Т.С. Пічугіна [8], В.Г. Федоренко [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на певні наукові доробки щодо капітального інвестування, проблема залучення нових капітальних інвестицій різних джерел походження, а особливо іноземних, та створення сприятливого інвестиційного клімату залишається актуальною і потребує подальшого моніторингу. Крім того, практичний аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності в Україні, проблем і недоліків, що іманентні інвестиційному процесу в українській економіці, та пошук шляхів його покращення роблять результати дослідження особливо корисними.

Мета статті полягає в аналізі капітальних інвестицій в економіці України, дослідженні їх впливу на економічне зростання, визначенні тенденцій та основних проблем залучення інвестицій, розробці практичних рекомендацій для управління системою інвестування в основні фонди з метою її подальшого покращення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні економіка України знаходиться у досить складному становищі. Економічна та політична криза, війсьний конфлікт на сході країни – все це негативно відобразилось на економічному зростанні. За сучасних умов розвиток будь-якої економіки значною мірою залежить від показників використання основних фондів. Зарубіжний досвід провідних країн світу свідчить про те, що вкладання коштів в модернізацію та заміну основних фондів є необ-

хідною умовою зростання конкурентоспроможності підприємства та економічного зростання країни загалом.

В Україні сьогодні, згідно з офіційними статистичними даними (рис. 1), знос основних фондів досягає майже 60%, що є значним недоліком для економіки країни. Фізичний та моральний знос основних фондів значно гальмує ефективність роботи підприємств та економічний розвиток країни загалом.

Стан оновлення основних фондів в Україні є вкрай незадовільним. Нині обсяги основних фондів, які вибувають з використання внаслідок морального та фізичного зносу, перевищують обсяги нових основних фондів, що вводяться в експлуатацію, майже в 7 разів. Сучасний світ вимагає якісних товарів та послуг, які відповідають вимогам часу. За умов жорсткої конкуренції підприємства постійно повинні вдосконалюватися. Вдосконалення неможливе без відповідних сучасних основних фондів. Стимулювати розвиток підприємства тільки за рахунок власних коштів не завжди виходить. Саме в цьому разі виникає потреба залучення додаткових коштів у вигляді капітальних інвестицій.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, здійснюються у формі капітальних вкладень.

Капітальні вкладення визначають розвиток матеріально-технічної бази держави; вони необхідні для збільшення виробничих потужностей промисловості, сільського господарства та інших видів діяльності, прискорення темпів науково-технічного прогресу.

Капітальні вкладення, будучи основою розвитку матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання, є фактором посилення їх незалежності за умов ринку, а держави – зміцнення обороноздатності.

Вкладення в житлове і соціально-культурне будівництво (будівництво житлових будинків, шкіл, вищих навчальних закладів, лікарень, дитячих установ тощо) безпосередньо служать задоволенню соціальних потреб населення країни.

Розглянемо джерела надходження інвестицій в основний капітал у період із січня по грудень 2016 р. Результати представлені в табл. 1.

Головним джерелом капітальних інвестицій у 2016 р. були власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у період із січня по грудень було освоєно 69,4% усіх капіталовкладень. Варто зауважити, що ресурси підприємств не є безмежними. Аналітики відзначають, що фінансування розвитку та зростання виробництва з власного прибутку в деяких галузях вже фактично вичерпало свій потенціал. Як стверджують, наприклад, в аналітичному центрі «УкрАгроКонсалт», у сільському господарстві це джерело фінансування в кращому разі зможе лише підтримувати аграрне виробництво на колишньому рівні. А для довгострокового розвитку необхідно вишукувати зовнішні фінансові ресурси [12]. На кошти населення на будівництво житла приходиться 8,9% (29 117,9 млн. грн.), 7,1% складають кошти місцевих бюджетів, 7,1% – кредити банків та інші позики. Капіталовкладення з коштів державного бюджету склали 7 468,9 млн. грн., тобто 2,3%. Також слід зазначити, що роль коштів іноземних інвесторів у здійсненні капітальних інвестицій в національну економіку країни є незначною та складає лише 2,9% (9 416,7 млн. грн.), що свідчить про недосконалий механізм залучення іноземного інвестування в країну та несприятливий інвестиційний клімат.

Розглянемо обсяги іноземних капітальних інвестицій, що надходили в країну за останні 17 років. Результати представлені на рис. 2.

Капітальне інвестування надходило в країну нерівномірно. Так, наприклад, у 2010 р. приріст капітальних інвестицій, що надійшли з-за кордону, був від'ємним і складав -3 430 млн. грн.

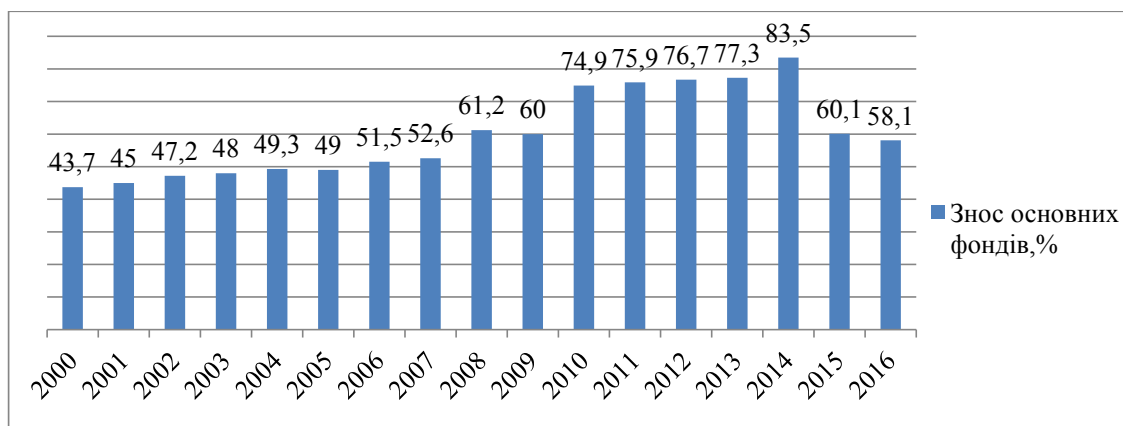

Рис. 1. Ступінь зносу основних фондів в Україні (за 2011–2016 рр., не включено вартість основних засобів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування)

Джерело: побудовано за джерелом [10]

У 2011 р. в країну надійшли більші обсяги інвестування, а приріст склав 3 115 млн. грн. У 2012 та 2013 рр. знову відбувається інвестиційний спад, а приріст складав -1 639,7 та -633 млн. грн. відповідно. Останніми роками спостерігаємо помірне поживлення інвестицій. Так, у 2015 р. в Україну надійшли 8 185,4 млн. грн., а у 2016 р. – 9 831,4 млн. грн. порівняно з 4 271,3 млн. грн. та 5 639,8 млн. грн. у 2013 та 2014 рр.

Таким чином, можна сказати про певну нестабільність та відсутність системи надходження іноземних інвестицій в основний капітал країни. Сьогодні інвестиційний клімат України не є досить сприятливим для залучення нових іноземних інвестицій. Політична нестабільність, економічна невизначеність, воєнний конфлікт на сході країни, високий рівень інвестиційних ризиків, рекордні рівні інфляції, високий рівень корупції – все це гальмує надходження інвестицій в країну та економічний розвиток.

Серед інших недоліків системи інвестування та складностей залучення іноземних капітальних інвестицій можемо виділити обмеженість (інколи недоступність) та суперечливість інформації про об'єкти інвестицій і процес їх оформлення, відсутність системного підходу до залучення іноземних інвестицій на рівні областей, міст та районів, неврегульованість інтересів інвесторів та національної економіки.

Проаналізуємо структуру капітальних інвестицій за видами активів. Результати подані в табл. 2.

Найвагомішу частку капітальних інвестицій (96,7% загального обсягу) освоєно в матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди вкладено 48,4% усіх інвестицій, в машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 44,3%. В нематеріальні активи вкладено 3,3% загального обсягу капітальних інвестицій.

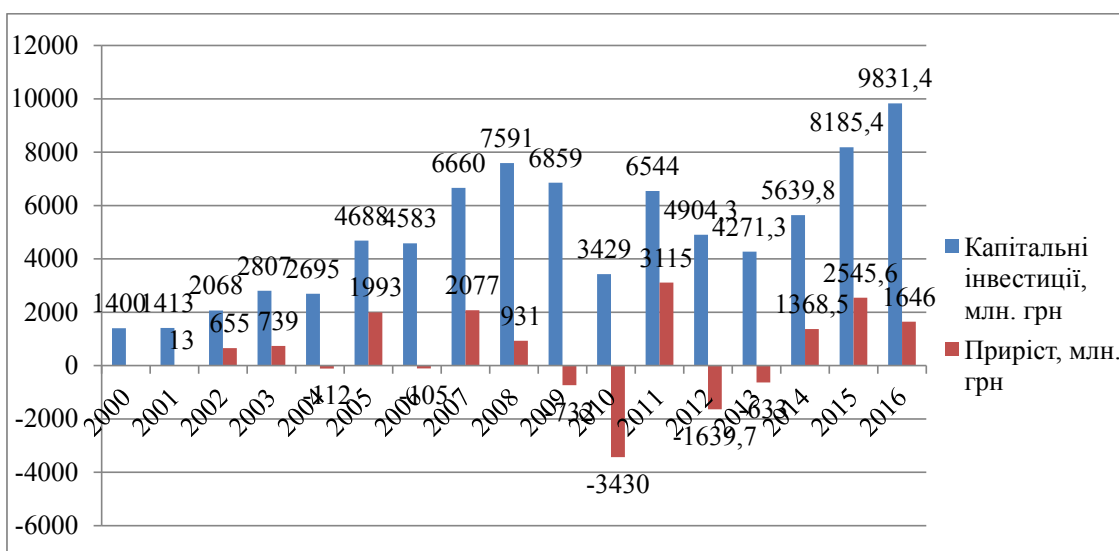

Рис. 2. Обсяги капітальних інвестицій за джерелом походження «Іноземні інвестори» (за 2014–2017 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також без частини зони проведення антитерористичної операції)
Джерело: побудовано за джерелом [11]

Таблиця 1

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за січень-грудень 2016 р.

Джерела фінансування	Освоєно (використано) капітальних інвестицій	
	у фактичних цінах, млн. грн.	у відсотках до загального обсягу
Усього	326 163,7	100,0
зокрема, за рахунок		
коштів державного бюджету	7 468,9	2,3
коштів місцевих бюджетів	23 225,1	7,1
власних коштів підприємств та організацій	226 398,9	69,4
кредитів банків та інших позик	23 249,5	7,1
коштів іноземних інвесторів	9 416,7	2,9
коштів населення на будівництво житла	29 117,9	8,9
інших джерел фінансування	7 286,7	2,3

Примітка: без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за видами активів

Інвестиції	Освоєно (використано) капітальних інвестицій у січні–грудні 2016 р.	
	млн. грн.	у відсотках до загального обсягу
Усього	326 163,7	100,0
інвестиції в матеріальні активи	315 416,7	96,7
житлові будівлі	42 503,0	13,0
нежитлові будівлі	49 709,3	15,3
інженерні споруди	65 442,9	20,1
машини, обладнання та інвентар	113 194,0	34,7
транспортні засоби	31 355,0	9,6
Земля	1 436,1	0,4
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	2 963,6	0,9
інші матеріальні активи	8 812,8	2,7
інвестиції в нематеріальні активи	10 747,0	3,3
з них		
програмне забезпечення та бази даних	5 913,2	1,8
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	3 696,9	1,1

На капітальний ремонт активів спрямовані 25,6 млрд. грн. капітальних інвестицій (7,8% від загального обсягу).

Найпривабливішими активами в I кварталі 2017 р., згідно з офіційною статистикою, виявилися машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби. На них загалом припало більше половини всіх капітальних інвестицій. Із сукупних 64,8 млрд. грн. вкладень в економіку в I кварталі 2017 р. перші залучили 24,5 млрд. грн., другі – 9,4 млрд. грн. Ці два види активів забезпечили також майже весь приріст капітальних вкладень на початку 2017 р. Згідно з нашими розрахунками сукупні машинно-транспортні активи дали близько 84% приросту інвестицій. Із сумарної квартальної надбавки до основних фондів усіх підприємств України в розмірі 13,2 млрд. грн. (порівняно з показником січня-березня 2016 р. в поточних цінах) машини й обладнання забезпечили 6,5 млрд. грн., а транспортні засоби – 4,6 млрд. грн.

При цьому обсяг капітальних інвестицій, спрямованих підприємствами на розвиток транспортних засобів, за рік підскочив майже в 2 рази, а саме з 4,8 млрд. грн. до 9,4 млрд. грн. Приріст інвестицій в оновлення машин, обладнання та інвентарю помітно менший, а саме 36%. Привабливість інших активів виявилася нижче середнього рівня приросту, що становить близько 25%.

Варто зазначити, що до нематеріальних активів підприємства зовсім втратили інтерес. Капітальні інвестиції в комерційні знаки, об'єкти промислової власності, патенти, ліцензії, авторські права тощо впали за порівняльні квартали на 21%, а саме до 0,83 млрд. грн.

Для аналізу капітального інвестування в країні також використовується Індекс капітальних інвестицій, який відображає зміну

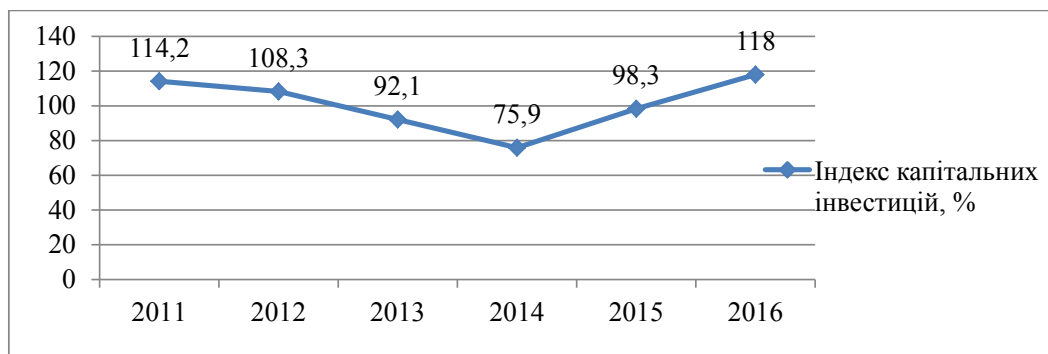
обсягів капітальних інвестицій за періоди, що вибрані для порівняння. Складові капітальних інвестицій відповідають вартості матеріальних та нематеріальних активів, у які інвестовані кошти суб'єктами економіки. Оскільки складові капітальних інвестицій представлені у вартісному виразі, розрахунок індексу капітальних інвестицій доцільно здійснювати з використанням дефлювання, тобто коригування вартості активів, у які інвестовані кошти, на їх індекси цін (дефлятори). Він розраховується як відношення вартості активів, у які інвестовані кошти в певному періоді, продефльованої на відповідні індекси цін, до середньої вартості активів, у які інвестовані кошти в базисному році (2010=100%) [13].

Аналізуючи рис. 3, спостерігаємо, що після значного падіння у 2014 р. (індекс капітальних інвестицій склав 75,9%) з'являється тенденція до зростання інвестицій, адже у 2015 р. індекс зріс на 22,4%, а у 2016 р. – на 19,7%. Таким чином, позитивна тенденція інвестиційної діяльності підприємств є базою подальшого сталого економічного зростання країни.

У розрізі видів економічної діяльності спостерігається активізація інвестиційної діяльності в сільському господарстві. Капітальні інвестиції зросли на 42,1% до I півріччя 2016 р.

Понад 30% капітальних інвестицій у 2017 р. освоєно промисловими підприємствами, що на 29% більше, ніж у відповідному періоді 2016 р. У переробній промисловості найбільша частка інвестицій припадає на виробництво харчової продукції (4,09%) та металургійне виробництво (4%) [10].

Найбільший обсяг капітальних інвестицій був освоєний підприємствами Києва, Дніпропетровської та Київської областей. Саме в цих

Рис. 3. Індекс капітальних інвестицій у період з 2011 по 2016 рр. (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також без частини зони проведення антитерористичної операції)

Джерело: побудовано за джерелом [10]

регіонах сконцентровані підприємства переробної та видобувної промисловості.

Висновки. В результаті дослідження капітальних інвестицій в Україні виявлено, що сьогодні, незважаючи на певне покращення інвестиційних процесів та збільшення обсягів інвестицій в основний капітал, існують нагальні проблеми, які потребують вирішення. Економіка України потребує глибоких змін, які вимагають вироблення системного підходу до інвестування як ключового інструмента розвитку підприємств за сучасних умов на основі формування інвестиційної стратегії як ключового фактору розвитку підприємств.

Стан основних фондів в Україні не є задовільним, що значно гальмує ефективність роботи підприємств усіх галузей економіки.

Низькі обсяги інвестицій в основний капітал становлять загрозу для подальшого оновлення економіки. Таким чином, питання інвестування, спрямоване на оновлення основних фондів підприємств, є ключовим у вирішенні проблеми активізації інноваційного розвитку української економіки. У більшості галузей економіки підприємства вже фактично вичерпали свій потенціал фінансування виробництва з власного прибутку. Це означає, що важливим аспектом є залучення інвестування з інших джерел, а особливо джерел іноземних інвесторів, адже нині питома вага іноземного інвестування в основні фонди дуже незначна. Керівництву держави потрібно вжити всіх необхідних заходів для створення привабливого інвестиційного клімату та іміджу країни. Потрібно забезпечити створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки через удосконалення законодавства, спрямованого на активізацію інвестиційної діяльності; зняття перешкод і стимулювання залученню інвестицій. Важливими також є боротьба з корупцією, ведення ефективних реформ, врегулювання військового конфлікту на сході країни, удосконалення фінансового механізму, що охоплює зміцнення позицій національної валюти, її конвертованість, створення необхідної нормативно-

правової бази щодо захисту прав інвесторів, забезпечення реальних механізмів підтримки інвестиційної діяльності.

Комплексне використання всіх цих засобів забезпечить надходження більших обсягів капітальних інвестицій та оновлення основних фондів країни, що стане підґрунтям сталого економічного розвитку країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Понедільчук Т.В. Аналіз динаміки капітальних інвестицій в економіці України. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. 2014. Вип. 1. С. 276–281.
2. Пріоритети інвестиційної політики в контексті модернізації економіки України / за ред. Я.А. Жаліло та ін. Київ: НІСД, 2013. 80 с.
3. Паливода К.В. Капітальні інвестиції (на прикладі житлового будівництва в Україні): монографія. Київ: Знання, 2009. 711 с.
4. Абрамов С.И. Управление инвестициями в основной капитал. Москва: Экзамен, 2002. 554 с.
5. Липова Е.Ю. Внутренние источники инвестиций в основной капитал предприятия. Научно-технический сборник. 2009. № 89. С. 74–83.
6. Затоначька Т.Г., Отецький В.Л. Стратегія нарощування інвестиційного потенціалу національної економіки. Фінанси України. 2006. № 7. С. 38–49.
7. Малько К.С. Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість України: чинники їх формування в сучасних умовах. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 3. С. 100–105.
8. Пічугіна Т.С., Забродська Л.Д. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність та зміст управління. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2013. Вип. 2 (1). С. 146–154.
9. Федоренко В.Г. Инвестознaвство: підручник. 3-тє вид., доп. Київ: МАУП, 2013. 480 с.
10. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
11. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Аналітичний центр «УкрАгроКонсалт». URL: <http://www.ukragroconsult.com>.
13. Методологічні пояснення розрахунку Індексу капітальних інвестицій Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2009/494/metod.htm.